

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Młodzież z Pogranicza wobec Inności - uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2014/2015 - charakterystyka środowiska i badanych grup

Author: Jolanta Suchodolska

Citation style: Suchodolska Jolanta. (2017). Młodzież z Pogranicza wobec Inności - uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2014/2015 - charakterystyka środowiska i badanych grup. W: T. Lewowicki, B. Chojnacka-Synaszko, Ł. Kwadrans, J. Suchodolska (red.), Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży : studium z pogranicza polsko-czeskiego. T. 3, Spostrzeganie wyznaczników tożsamości i postawy wobec Innych" (S. 10-19). Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Barbara Chojnacka-Synaszko

Łukasz Kwadrans

Jolanta Suchodolska

**Młodzież z Pogranicza wobec Inności –
uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym
2014/2015 – charakterystyka środowiska i badanych grup¹**

Kontakty z Innym i innością, osadzone w kontekście kształtowania się tożsamości człowieka w środowisku zróżnicowanym kulturowo, stanowią przedmiot licznych analiz teoretycznych, jak również badań empirycznych². W kontaktach międzykulturowych oraz w tworzeniu warunków

¹ Porównaj teksty: A. Różańska: *Młodzież z Pogranicza – uczniowie ze szkół ponadgimnazjalnych w roku 2015 – charakterystyka środowiska i badanych grup*. W: T. Lewowicki, B. Grabowska, U. Klajmon-Lech, A. Różańska: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 2. *Religia i tolerancja religijna*. Toruń 2016, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek; E. Ogrodzka-Mazur: *Dzieci i młodzież z Pogranicza – uczniowie ze szkół podstawowych i gimnazjalnych w roku 2015 – charakterystyka środowiska i badanych grup*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Minczanowska, G. Piechaczek-Ogierman: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 1. *Przemiany wartości i aspiracji życiowych*. Cieszyn – Toruń 2016, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wydawnictwo Adam Marszałek. Oba odnoszą się do specyfiki regionu pogranicza, Zaolzia, Śląska Cieszyńskiego pod względem historycznym, społeczno-kulturowym, demograficznym. Dlatego w tym tekście, wprowadzającym do kolejnego tomu, wskazując na charakterystykę badanej grupy, dokonane zostanie w skróty, ograniczony sposób odniesienie do kwestii poruszanych już we wspomnianych wyżej opracowaniach. Przedmiotowy tom jest bowiem jednym z kilku pod wspólnym tytułem *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*, będących efektem wysiłku ze strony badawczego z lat 2014–2015.

² Por. m.in. J. Suchodolska, *Potencjał pogranicza polsko-czeskiego a kwestia poczucia tożsamości – inspiracje*. W: A. Szczurek-Boruta, E. Ogrodzka-Mazur (red.): *Poza paradygmaty. Pedagogika międzykulturowa*. T. 2. *Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Lewowickiemu*. Toruń 2012, Wydawnictwo Adam Marszałek; J. Suchodolska, T. Gebel (red.): *Perspektywa Innego w percepcji młodzieży*. W: T. Lewo-

ich przekształcania się w sytuację spotkania, dialogu i współpracy ważnymi komponentami zachowań społecznych są wiedza na temat Innych, a także świadomość własnej odmienności. Pozwalają one poznać i zrozumieć człowieka w jego kulturze – w kontekście kulturowego otoczenia, będącego obszarem ukształtowania się kulturowej tożsamości. W rozwoju człowieka i społecznych kontaktów istotne znaczenie ma również język, który nie tylko jest podstawowym elementem procesu komunikowania, lecz stanowi też trzon kultury, wartość identyfikacyjną, kluczowy składnik tożsamości. Warto w tym miejscu wspomnieć, że mające swoje miejsce na Pograniczu procesy przenikania różnorodnych wpływów kulturowo-cywilizacyjnych, językowych, migracyjnych są naturalnym transgranicznym odzwierciedleniem procesów bądź przemian ekonomicznych i społeczno-kulturowych danego społeczeństwa. Transgraniczność przestrzeni kulturowego Pogranicza jest efektem codziennego sąsiedztwa, a kontakty kulturowe, będące tego swoistym wyrazem mają swoje odzwierciedlenie w wielu aspektach ludzkiego życia, wzorach zachowań kulturowych, modelach życia społecznego, wartościach i postawach. Osobiste kontakty z Innym umożliwiają też poznanie odmiennych kultur – poprzez zrozumienie różnic (zarówno rzeczywistych, jak i stereotypowo im przypisywanych) pomiędzy reprezentantami narodów, mniejszości, religii, regionów, grup. Istotna jest także możliwość uświadamiania sobie wspólnych spraw, będących powodem spotkań, płaszczyzn porozumienia, harmonijnych relacji, zrozumienia, sympatii. Międzykulturowość – to przestrzeń, w której dostrzega się różnice, odmienności, w której jest miejsce dla akceptacji i przejmowania pewnych jej cech. W efekcie oddziaływania tych elementów dochodzi do otwartych, regularnych i trwałych interakcji. Następuje wymiana, wzajemne poszanowanie, a nawet zrozumienie poszczególnych stylów życia, wzorów zachowań, uznawanych wartości i norm. Uruchamia się proces formowania i pogłębiania świadomości jednostki, która – w sytuacjach różnic kulturowych – odnajduje zdolność do integracji i dialogu. Edukacja międzykulturowa, zdaniem Tadeusza Lewowickiego, ma szansę stać się ideologią i praktyką

wicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego*. Toruń 2008, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP, Wydawnictwo Adam Marszałek; T. Lewowicki: *O badaniach społeczności pogranicza – od parcjalnych opisów ku elementom teorii zachowań tożsamościowych*. W: J. Nikitorowicz (red.): *Edukacja międzykulturowa – w kręgu potrzeb, oczekiwania i stereotypów*. Białystok 1995, Wydawnictwo Uniwersyteckie „Trans Humana”.

oświatową, która odwołuje się do wspólnotowych i uniwersalnych wartości, a jednocześnie jest wyobrażalna (i widoczna) w poczynaniach dydaktycznych i wychowawczych. Wydaje się też pozytywną, konstruktywną odpowiedzią na ważne wyzwania wobec społeczeństw współczesnej Europy³.

W związku z powyższym w pedagogicznych badaniach międzykulturowych prowadzonych od lat 90. ubiegłego stulecia na polsko-czeskim pograniczu przez badaczy Społecznego Zespołu Badań Kultury i Oświaty Pogranicza pod kierunkiem profesora Tadeusza Lewowickiego⁴, a także pracowników kierowanego przez Profesora ówczesnego Zakładu i Katedry Pedagogiki Ogólnej (a dziś Zakładu Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej oraz Zakładu Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań) problematyka dotycząca kontaktów z Innym (i innością), koncentrująca się na odmienności kulturowej, tożsamości oraz tolerancji wśród młodzieży, w tym także postaw wobec Innych, pojawiała się niemalże od samego początku w większości badań i publikacji Zespołu. Efektem tej działalności naukowej są liczne publikacje⁵. Trudno odnaleźć opracowania, w których choć jeden tekst nie dotyczyłby Innych czy odmienności w społecznościach wielokulturowych. Przedmiotowy tom jest kolejną pracą powstałą w środowisku Cieszyńskiej Szkoły Badań Kultury i Oświaty Pogranicza, w całości poświęconą tej problematyce. Odmienności i podobieństwa w tych sferach życia duchowego są nie tylko dostrzegane, ale także doświadczane w sytuacjach bezpośrednich relacji społeczno-kulturowych, w płaszczyźnie kontaktów międzyludzkich. Bogata historia regionu, niepozbawiona trud-

³ T. Lewowicki: *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej*. W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Katowice 2000, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 32.

⁴ Na polsko-czeskim pograniczu na Śląsku Cieszyńskim (Zespół pod kierownictwem Tadeusza Lewowickiego), pograniczu polsko-czeskim na Śląsku Opolskim (Zespół pod kierownictwem Zenona Jasińskiego) oraz pograniczu polsko-białorusko-litewskim (Zespół pod kierownictwem Jerzego Nikitorowicza).

⁵ Dotychczas ukazało się ponad 70 tomów prac z serii „Edukacja Międzykulturowa” przygotowanych przez Społeczny Zespół Badań Oświaty i Kultury Pogranicza, Zakład i Katedrę Pedagogiki Ogólnej, a następnie Zakłady Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań oraz Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej Uniwersytetu Śląskiego, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie – w wielu przypadkach przy współpracy Wyższej Szkoły Pedagogicznej ZNP w Warszawie (pełny wykaz wszystkich publikacji z serii „Edukacja Międzykulturowa” zamieszczony jest na końcu książki).

nym poszanowaniu, pokojowym współistnieniu i współpracy społeczności odmiennych etnicznie, kulturowo, językowo i wyznaniowo współtworzyła region o niezwykle ciekawej i bogatej kulturze, dała też podstawy specyficznej tożsamości kulturowej i religijnej tej społeczności⁶.

Prezentowane w tym opracowaniu badania zostały przeprowadzone na terenie Śląska Cieszyńskiego, w obszarze pogranicza polsko-czeskiego. Cechy szczególne regionu to: wielokulturowość, wielowyznaniowość i harmonijne współistnienie zamieszkujących go społeczności, odmiennych pod względem etnicznym, językowym i wyznaniowym. Wielowyznaniowy charakter społeczności Śląska Cieszyńskiego kształtował się przez kilka stuleci – będąc efektem XVI-wiecznej reformacji, jak i późniejszych przemian społeczno-kulturowych. Mieszkańcy regionu, wyznawcy różnych wyznań i religii, niejednokrotnie byli świadkami burzliwych, nie zawsze sprzyjających, wydarzeń politycznych i społeczno-religijnych. Pomimo to jednak znajdowali pokojowy sposób rozwiązania konfliktów i współpracy⁷. Harmonijne współistnienie na tym obszarze grup o różnym rodowodzie etnicznym, językowym, kulturowym (w tym także wyznaniowym) sprzyjało kształtowaniu się postaw otwartości żyjących tu społeczności.

Od 1920 roku, po podziale obszaru Księstwa Cieszyńskiego na część polską i czechosłowacką (później czeską), społeczności po obu stronach rzeki Olzy, pod wpływem odmiennych uwarunkowań kulturowych i społeczno-politycznych, zaczęły podążać w swoim rozwoju odmiennymi drogami. Zauważyć można w tym okresie tendencje dominacji kultury czeskiej bądź polskiej w zależności od lokalizacji po stronie jednego z brzegów rzek. Związane było to zapewne z walką o supremację narodów na tym terenie i budzenia poczucia tożsamości narodowej wśród ludności na nowo włączonych obszarach, kształtujących się organizmów państwowych (II Rzeczypospolitej Polskiej i Czechosłowacji). W całym regionie Śląska Cieszyńskiego, zarówno w jego części należącej do Polski, jak i do Republiki Czeskiej, na Zaolziu, współistnieją do dziś dwa główne wyznania: rzymskokatolickie i ewangelickie, a obok nich – po stronie czeskiej aktywnie działa

⁶ Tamże.

⁷ Więcej: A. Różańska: *Działalność edukacyjna Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego Wyznania na Zaolziu*. Czeski Cieszyn 2002, Śląski Kościół Ewangelicki A. W.; U. Klajmon-Lech: *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1945–2008*. Cieszyn – Warszawa – Toruń 2010, Wydawnictwo Adam Marszałek.

12 Kościołów, w większości protestanckich⁸. Po polskiej stronie regionu około 10% stanowią wyznawcy Kościoła Zielonoświątkowego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Kościoła Wolnych Chrześcijan, Kościoła Chrześcijan Baptystów, Kościoła Ewangelicko-Methodystycznego i innych⁹. Podnosząc kwestie zróżnicowania kulturowego należy wskazać ważne obszary poczucia tożsamości narodowej, przynależności do mniejszości bądź dominującej na danym obszarze kulturowo większości. Dlatego też w zależności od zamieszkiwania względem prawej lub lewej strony granicy na Olzie zauważa się deklarowaną i przejawianą przynależność narodów Polaków lub Czechów. Ponadto istotne wydaje się wskazanie, że społeczność zaolziańska, będąca pod silnym wpływem kultury czeskiej, przybiera pewne jej cechy niezależnie od prowadzonej polityki władz w różnych okresach. Odczuwa się również na badanym obszarze swoisty, oryginalny synkretyzm kulturowy i oczywiste przenikanie się kultur.

Sprawom spostrzegania Inności, kwestiom języka – jako kulturowego elementu tożsamości, czynnika integrującego naród i narzędzia w sferze kontaktów z Innym – postaw wobec Innych w kontekście kształtowania się zachowań tożsamościowych młodego pokolenia z polsko-czeskiego pogranicza na Śląsku Cieszyńskim, poświęcono uwagę po latach, mając na względzie fakt, że niektóre kwestie stanowiące ilustrację obrazu wartości, zachowań i postaw młodego pokolenia w perspektywie upływającego czasu i przemian społeczno-kulturowych mogły ulec zmianom. Prezentowany tom, zawierający się w cyklu *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*, stanowi próbę wglądu w społeczne, edukacyjne i kulturowe uwarunkowania istnienia i rozwoju tych procesów, w nawiązaniu do wyników badań podłużnych, prowadzonych latach 2014/2015 przez pracowników wspomnianych zakładów, działających przy Wydziale Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Cieszynie¹⁰.

⁸ Więcej: T. Lewowicki, B. Grabowska, U. Klajmon-Lech, A. Różańska: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 2. *Religia i tolerancja religijna*. cyt. wyd.

⁹ Tamże.

¹⁰ Członkowie Zespołu odnoszą się do badań z lat 1993/1994, 1998 i 2008, których wyniki omówione zostały w publikacjach: B. Grabowska, T. Kania, R. Wolarek-Mleczko: *Wybrane problemy edukacji i współżycia młodzieży na pograniczu cieszyńskim*. W: T. Lewowicki (red.): *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży*. Cieszyn 1994, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Filia w Cieszynie; A. Szczypka-Rusz: *Język*

Do badań wybrano szczególną grupę osób – młodych ludzi wkraczających w dorosłość, zamieszkujących różne miejscowości Śląska Cieszyńskiego i uczących się w kilku szkołach średnich po obu stronach granicy. Młodzież ta, w przeciwieństwie do poprzednich pokoleń (ich rodziców i dziadków), nie jest obciążona doświadczeniami niełatwych w przeszłości stosunków narodowościowych. Z tej racji stanowi potencjał społeczny i kulturowy ziemi cieszyńskiej – od jej postaw zależy dalszy kierunek zmian życia społeczności Pogranicza, w tym życia duchowego oraz pielęgnowania kultury regionu.

Warto w tym miejscu także krótko odnieść się do edukacji szkolnej młodzieży wywodzącej się z badanych środowisk, realizujących naukę w szkołach z polskim i czeskim programem nauczania. W tym kontekście można wskazać, że treści programów szkolnych nie pozostają bez znaczenia na prezentowane postawy w odpowiedziach badanych. Młodzież polska i czeska w ramach lekcji historii, geografii, języka ojczystego otrzymuje treści dotyczące kultury, języka, historii ich narodu. Młodzież zaolziańska realizuje naukę szkolną w ramach czeskiego systemu oświaty i może wzbogacać swoją wiedzę, korzystając ze szkolnictwa mniejszościowego w Republice Czeskiej oraz instytucji edukacji nieformalnej.

Przedmiotem badań, których wyniki zaprezentowano w tomie, są szczególnie: postawy młodzieży Śląska Cieszyńskiego wobec Inności, poczucie tolerancji, akceptacji dla niej, rozumienie kategorii Inny, cech odmienności kulturowej, poziomu kontaktów z Innymi, stosunku do mniejszości narodowych, etnicznych, cudzoziemców, ich praw, języka, kontaktów z ich przedstawicielami, kompetencji językowych, preferencji i sposobu uczestnictwa w kulturze mniejszości bądź kulturowo dominującej większości oraz możliwość edukacyjnych oddziaływań w zakresie zmiany postaw

i kultura – istotne składniki tożsamości kulturowej młodzieży pogranicza. W: T. Lewowicki (red.): *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży.* cyt. wyd.; A. Szczypka-Rusz: *Mniejszość i większość wobec problemów tolerancji etnicznej.* W: T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Młodzież i tolerancja (studium z pogranicza polsko-czeskiego).* Cieszyn 1998, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego – Filia w Cieszynie; J. Urban: *Tolerancja a asymilacja – studium oczekiwań młodzieży zaolziańskiej wobec realizacji praw mniejszości narodowych i akceptacja tych praw przez młodzież wywodzącą się z narodów większościowych z okolic Cieszyna.* W: T. Lewowicki, B. Grabowska (red.): *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego.* cyt. wyd; J. Suchodolska, T. Gebel (red.): *Perspektywa Innego w percepcji młodzieży.* W: T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta (red.): *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego.* cyt. wyd.

młodzieży¹¹. Nie przyjęto jedynie rozumienia tolerancji jako neutralności i poprawności politycznej, gdyż ta może przerodzić się w ślełą otwartość i relatywizm. Postawa tolerancji i poszanowanie przekonań, obyczajów i odmienności innych winny cechować się akceptacją i zrozumieniem poprzez świadomość własnej odmienności i tożsamości kulturowej. Stąd w prezentowanym zbiorze osobne rozdziały poświęcone zostały opisowi i analizie wspomnianych wyżej zagadnień. Porównaniu zostały poddane trzy grupy ze względu na ich przynależność do czeskiej lub polskiej większości oraz polskiej mniejszości narodowej na Zaolziu.

Badania przeprowadzono wśród młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych na terenie Śląska Cieszyńskiego, zarówno w jej polskiej, jak i czeskiej części, znajdującej się w Republice Czeskiej. W badaniach posłużono się strategią porównawczą obejmującą trzy grupy badanej młodzieży żyjącej na pograniczu polsko-czeskim, jak również – dla wybranych wątków tematyki badawczej – zastosowano strategię porównań podłużnych, służącą zrozumieniu mechanizmów stałości bądź zmiany pewnych zjawisk występujących w życiu grup i jednostek, jak też poznaniu czynników ich warunkujących. Zastosowano badania sondażowe z wykorzystaniem metody panelowej, polegającej na co najmniej dwukrotnym pomiarze, w pewnym odstępie czasu, pewnej liczby osób w celu określenia dynamiki zmian badanych cech lub zjawisk oraz poznania mechanizmów je wyznaczających¹². Z uwagi na to, że we wcześniej podejmowanych badaniach niektóre kwestie, badane przed paru laty i opisane w niniejszym opracowaniu, nie były przedmiotem badań, bądź były podejmowane bardziej skrótowo, podejście panelowe dotyczy wybranych kwestii zaprezentowanych w opracowaniu wyników badań. Zebrany materiał badawczy dotyczący wybranych zagadnień pozwolił jednak potwierdzić trwałość, ale też uchwycić zmiany w zakresie niektórych kwestii związanych z postrzeganiem Inności, wzajemnego styku i przenikania – za pośrednictwem języka – różnych informacji w relacjach międzyludzkich z Innym i w deklarowanych postawach wobec Innych. Został też znacznie obszerniej

¹¹ Wpisuje się to również w ideę spotkań Zespołu Pedagogiki Młodzieży KNP PAN i prowadzonego aktualnie dyskursu na temat młodzieży jako przedmiotu (młodzież w centrum pedagogiki) i podmiotu (młodzież w centrum permanentnej zmiany społecznej) badań pedagogicznych.

¹² T. Lewowicki, B. Grabowska, U. Klajmon-Lech, A. Różańska: *Sfery życia duchowego dzieci i młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. T. 2. *Religia i tolerancja religijna*. cyt. wyd.

opracowany i zaprezentowany w bardziej rozbudowanej formie. Szerokie badania zespołowe podzielono na 4 obszary, aby zaprezentować wyniki w formie monografii współautorskich, w tym również fragment tych badań dotyczący wyznaczników tożsamości i postaw wobec Inności doczekał się publikacji w formie pozycji zwartej. Badaniami przeprowadzonymi w roku szkolnym 2014/2015 objęto młodzież ze Śląska Cieszyńskiego, podobnie jak w badaniach przeprowadzonych w latach 1993/1994, 1998 i 2008¹³, wywodzącą się z trzech środowisk: Polaków mieszkających i uczących się w Polsce, polskiej mniejszości narodowej mieszkającej na Zaolziu w Republice Czeskiej oraz Czechów uczących się w czeskich szkołach na Zaolziu. W polskiej części Śląska Cieszyńskiego, z uwagi na dużą liczbę szkół ponadgimnazjalnych, szkoły i klasy zostały wybrane losowo, a kwestionariusze ankiety zostały skierowane do 300 Polaków. Na Zaolziu natomiast dobór szkół podyktowany był możliwością przeprowadzenia badań. Wobec powyższego badaniami zostało objętych 150 uczniów ze szkół średnich z polskim językiem nauczania w Czechach i 200 osób uczęszczających do czeskich szkół średnich. Zróżnicowane czynniki zewnętrzne – absencja uczniów w trakcie przeprowadzania badań, brak odpowiedzi na pytania ankietowe (wszystkie lub odnoszące się do zagadnień omawianych w konkretnym rozdziale niniejszej publikacji), udzielanie odpowiedzi niezwiązanych z pytaniami – przyczyniły się do tego, że analizując uzyskany materiał empiryczny, każdy autor rozdziału uwzględniał tylko te kwestionariusze ankiet, które były wypełnione poprawnie, w których respondenci udzieli odpowiedzi na wszystkie pytania lub większość pytań z danej kategorii tematycznej¹⁴. Można zauważyć, że młodzież ta skorzystała na możliwości indywidualnego wyboru uczestniczenia w badaniach, czego skutkiem było otrzymanie mniejszej niż przewidywana liczby zwrotu ankiet.

Warunki życia, tradycje i doświadczenia każdej z tych grup były i są różne, odmienne w niektórych sprawach okazują się również poglądy i zachowania. Przyjęte podejście umożliwiło zweryfikowanie hipotezy o podobieństwach i różnicach występujących między badanymi grupami młodzieży

¹³ Prezentując treści zamieszczone w poszczególnych rozdziałach, autorzy jednocześnie przedstawili te dane dotyczące liczby badanych osób – uczestniczących we wcześniejszych badaniach – których wypowiedzi zostały zestawione, poddane analizie i porównane z ostatnimi wynikami badań.

¹⁴ Szczegółowe informacje na temat liczby badanych osób – uczestniczących w badaniach podjętych w roku szkolnym 2014/2015 – zostały przedstawione przez każdego autora rozdziału.

w zakresie postrzegania Inności, kontaktów interpersonalnych z Innym, tolerancji okazywanej Innym.

W opracowaniu uzyskanych danych empirycznych zastosowane zostały metody statystyczne. Do charakterystyki badanych grup wykorzystano również statystyki opisowe. W doborze terenu i grup badanych uczniów zastosowano połączoną metodę doboru celowego (teren badań i szkoły), gdyż dobór ograniczony był do szkół ponadgimnazjalnych w zróżnicowanym wyznaniowo regionie Śląska Cieszyńskiego. W polskiej części Śląska Cieszyńskiego, z uwagi na dużą liczbę szkół ponadgimnazjalnych – jak już wspomniano – szkoły i klasy zostały wybrane losowo, natomiast na Zaolziu dobór szkół podyktowany był możliwością przeprowadzenia badań. Ze względu na kulturowe i społeczne zróżnicowanie terenu badań przyjęto procedurę doboru próby nieproporcjonalnej, która opiera się na formule typologicznej reprezentatywności próby, gwarantującej udział w badaniach respondentów o określonych właściwościach, a nie ściśle odtwarzającej strukturę populacji¹⁵.

Jak wcześniej wskazano, badania zostały przeprowadzone w trzech grupach młodzieży uczącej się w szkołach ponadgimnazjalnych w regionie Śląska Cieszyńskiego, dokładnie wśród:

1) młodzieży polskiej w kraju – uczącej się w LO im. W. Szybińskiego w Cieszynie, Zespole Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych im. Macierzy Ziemi Cieszyńskiej w Cieszynie, Liceum Ogólnokształcącym Towarzystwa Ewangelickiego, Liceum Ogólnokształcącym im. M. Kopernika w Cieszynie oraz w Zespole Szkół Gastronomiczno-Hotelarskich w Wiśle;

2) młodzieży z polskiej mniejszości na Zaolziu – uczącej się w Gimnazjum Polskim im. J. Słowackiego w Czeskim Cieszynie oraz w Akademii Handlowej w Czeskim Cieszynie;

3) młodzieży czeskiej uczęszczającej do czeskiej szkoły średniej – Obchodni Akademii/ Akademii Handlowej w Czeskim Cieszynie.

Odwołując się do zmiennych zastosowanych w badaniach w roku szkolnym 1993/1994 i z 1998 i 2008 roku, w opracowaniu uwzględniono: płeć i narodowość młodzieży. Kryteria te stanowią istotne odniesienie do spraw poruszanych w analizach empirycznych. Autorzy tekstów odwołują się do nich indywidualnie, w zależności od istotności wpływu zmiennej na obraz poruszanych kategorii opisu.

¹⁵ S. Nowak: *Metodologia badań społecznych*. Warszawa 1985, PWN, s. 300.

Wyniki badań przeprowadzonych w roku szkolnym 2014/2015 to swoista ilustracja postaw młodzieży zamieszkującej ten region wobec Inności. Ważnym aspektem podjętych badań jest porównanie obecnych wyników z wynikami badań z lat minionych (lata 1993/1994, rok 1998 i 2008) – skonfrontowanie tego stanu z przemianami społeczno-cywilizacyjnymi, które swym oddziaływaniem objęły społeczności Czechów, a także Polaków po obu stronach Olzy. Zaprezentowane w opracowaniach zawartych w tym tomie rozważania nie oddają pełnego obrazu postaw wobec Innych przejawianych przez młodzież żyjącą w środowisku pogranicza polsko-czeskiego. Pozwalają jedynie na próbę uchwycenia, opisu i interpretacji charakterystycznych cech oraz tendencji w zakresie omawianych zagadnień, mających zarazem istotne znaczenie w podejmowaniu określonych działań edukacyjnych w społecznościach zróżnicowanych kulturowo.

Z uwagi na zgromadzony materiał oraz dokonane porównanie wyników badań dotyczących opisywanych kwestii z lat 1993/1994, 1998 i 2008 oraz 2014/2015 współautorzy tomu spodziewają się, że zainteresuje on badaczy pogranicza, nauczycieli, pedagogów, osoby zajmujące się edukacją międzykulturową, mieszkańców pogranicza polsko-czeskiego, jak również polityków zajmujących się problemami mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych oraz decydujących o edukacji młodzieży szkolnej. Dodatkowo wagi nabiera problematyka stosunku do osób odmiennych kulturowo, tolerancji dla inności, zwłaszcza w kontekście współczesnych ruchów migracji ekonomicznej z części Europy Wschodniej, jak i niekontrolowanej fali uchodźców z Afryki i Azji w Europie. Szczególną rolę odegrać może młodzież, nie tylko jako barometr zmian społecznych, ale nade wszystko jako podmiot zmiany. Współcześnie jest zatem sprawą niezwykle ważną kształtowanie odpowiednich, sprzyjających warunków do kreowania otwartości na odmienność, będących także jednym z obszarów kreowania tożsamości młodych ludzi mieszkających na wielokulturowym Pograniczu.